

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Zonder park geen huis

Herstel monumentaal Park Huis Doorn

Het is nog niet te laat voor Park Huis Doorn

Het eens zo majestueuze park rond rijksmuseum Huis Doorn is thans sterk vervallen. De structuur van zowel lanen als bospercelen, waterpartijen en zichtlijnen en veel historische relictten zijn nauwelijks nog zichtbaar. Hiermee boet het ensemble van Huis Doorn met haar omliggende parklandschap sterk aan waarde in, zowel cultuurhistorisch als architectonisch en qua natuurwaarden.

In 2010 heeft de Rijksgebouwendienst (thans Rijksvastgoedbedrijf) de organisatie van het beheer van het park op zich genomen. Een inventarisatie laat zien dat er veel mis is met het park. Tot 2010 is het groot onderhoud achtergebleven waardoor het park er thans sleets en verwaarloosd bij ligt. Eerste ingrepen, zoals het uitbaggeren van de waterpartijen en het opknappen van de omgeving rond de voormalige garage, laten zien dat het nog niet te laat is. Het park is in oude luister te herstellen. Een ingreep die noodzakelijk is omdat het Rijk daarmee dit groene rijksmonument in stand houdt.

Uitvoering van het Masterplan Park Huis Doorn geeft het landgoed weer de keizerlijke allure die het had in de eerste helft van de twintigste eeuw. Met de renovatie van het stelsel van lanen, bosvakken en zichtlijnen op open ruimtes en gebouwen vindt het ensemble haar nationale en internationale cultuurhistorische betekenis terug. Het is een opgave waarvoor het Rijksvastgoedbedrijf als eigenaar verantwoordelijk is.

Eeuwenoude schakel in unieke groene ketting

De geschiedenis van Huis Doorn

De Stichtse Lustwarande is uniek in ons land. Deze strook landgoederen ligt precies op de overgang van de Utrechtse Heuvelrug naar het lager gelegen rivierengebied. Het vormt een kralensnoer van fraaie kastelen, paleizen en landhuizen in uitgestrekte groene parken. De gebouwen en parken

zijn in perfecte harmonie met elkaar vormgegeven naar de modes van verschillende tijden.

Deze groene gordel is ook een vitaal onderdeel van wat we tegenwoordig het NatuurNetwerk (voorheen de

Ecologische Hoofd Structuur) noemen. Dit netwerk rijgt de kernnatuurgebieden in ons land aan elkaar om de leefgebieden van onze flora en fauna te verbinden tot één geheel.

Midden in deze Stichtse Lustwarande ligt Huis Doorn. Het complex komt in 834 voor het eerst in de boeken voor als Graaf Rodgar een huis met tuin per acte schenkt aan de Utrechtse St. Maartenskerk. In de loop der eeuwen verrijzen er verschillende gebouwen. Zo wordt rond 1300 een vierkant kasteel met een rechthoekige en drie ronde poorttorens gebouwd. In 1536 transformeert het landgoed tot een fraaie ridderhofstad die in de zestiende en

zeventiende eeuw uitgebreid wordt. Daarna is het omliggende terrein omgevormd tot een park in landschapstijl naar ontwerp van landschapsarchitect Van Lunteren. Deze ingreep bepaalt het meest de huidige vorm van het park. Van alle tuinstijlen die in de loop der eeuwen in het park zijn doorgevoerd, zijn nog sporen terug te vinden. Hiermee is het terrein als een groen geschiedenisboek te lezen.

1

- 1 Huis Doorn omstreeks 1900, ansichtkaart uit de collectie Stichting In Arcadië, Amersfoort.
- 2 Luchtfoto Huis Doorn in 1935, ansichtkaart uit de collectie Stichting In Arcadië, Amersfoort.
- 3 Kaart Huis Doorn voor 1792, collectie Het Utrechts Archief, archief Huis Doorn inventarisnummer 9.
- 4 Gezicht op Huis Doorn door J.F.M. Mourot (1829-1830), afbeelding overgenomen uit *Gezigten van buitenplaatsen en gebouwen gelegen tusschen de stad Utrecht en de Grebbe geteekend naar het leven* (Utrecht 1830).

2

3

4

Keizerlijke allure

Wilhelm II mede bepalend voor huidige huis en park

Hoewel Huis Doorn van grote cultuurhistorische waarde is voor ons land als eeuwenoude en centrale schakel in de Stichtse Lustwarande, is dit niet wat het complex wereldwijd beroemd maakt.

Dat is de aanwezigheid van de Duitse keizer Wilhelm II.

Op 9 november 1918 werd de Weimarrepubliek uitgeroepen. Keizer Wilhelm II was op dat moment in het Belgische Spa en kon dus niet terug naar zijn vaderland. Omdat de geallieerden hem in de boeien wilden slaan voor oorlogsmisdaden, vluchtte de keizer naar het neutrale Nederland. Eerst betrok hij Kasteel Amerongen maar in 1919 kocht hij Huis Doorn van de familie Van Heemstra.

De keizer bleek een fervent tuinier. Hij drukte dan ook een groot stempel op de verschijningsvorm van het park. Dit ontwikkelde zich tot keizerlijk paleispark in zakformaat. Als de keizer hier in 1919 komt wonen, wordt het park gekarakteriseerd door parkbossen met lanen, bloemperken, groepen bloeiende rozenstruiken en heesters, grachten en vijverpartijen. Ook bevat het park enkele zeer karakteristieke uitzichten en doorkijken naar de omliggende landerijen en het huis zelf. De passie van de keizer voor

houthakken leidde onder meer tot grote ingrepen in het bomenbestand. De keizer voegt ook nieuwe elementen toe, zoals een pinetum en een rosarium.

Keizer Wilhelm II hechtte veel waarde aan zijn omgeving. Zijn ingrepen hebben het park voorzien van keizerlijke allure. Dat is uniek in ons land; nergens anders is er een park dat door een keizer is aangelegd en nog zoveel keizerlijke uitstraling in zich heeft. Daarenboven, de historische rol van Keizer Wilhelm II geeft Huis Doorn een niet te onderschatten internationale cultuurhistorische waarde als lieu de memoire.

Staatsbezit geeft zorgplicht

Parkverval door sober onderhoudsregime is te keren

Na de Tweede Wereldoorlog heeft het Rijk Huis Doorn onteigend op grond van het Besluit Vijandelijk Vermogen uit 1943. De onteigening werd gebruikt om een forse belastingschuld van de keizer (bijna vijf miljoen gulden) in één keer vrijwel te halveren. Nazaten van de keizer maken nog

wel aanspraak op Huis Doorn en haar keizerlijke park, maar kleinzoon Prins Louis Ferdinand van Pruisen sluit in de jaren vijftig een overeenkomst met de Nederlandse Staat op grond waarvan hij het zogenaamde ontviandingsverzoek voor Huis Doorn intrekt.¹

¹ Gebaseerd op het onderzoek dat P. Brood deed naar de onteigening van Huis Doorn. Een weerslag van dit onderzoek is te vinden in het rapport De eigendom van het huis Doorn (Nationaal Archief 23 september 2014).

Het parkonderhoud wordt in de periode van wederopbouw versoerd en beperkt zich tot noodzakelijk klein dagelijks onderhoud. Dit is echter niet voldoende om de basisstructuur van het landschapspark in stand te houden. Huis Doorn zelf wordt een museum waarin het erfgoed van de Duitse keizer in ballingschap geëxposeerd wordt.

In 2010 gaat het beheer van gebouw en gronden over naar de Rijksgebouwendienst. Deze dienst start een inventarisatie van de kwaliteit van het park en de beplanting. Hieruit blijkt dat groot onderhoud te lang niet is uitgevoerd, waardoor de kwaliteit van het park te lijden heeft gehad. De eens majestueuze parkstructuur dreigt volledig overwoekerd te raken tot een vervallen allegaartje.

De weinige structurele ingrepen van na de oorlog hebben de basisstructuur eerder aangetast dan verrijkt.

Anno 2015 kenmerkt Huis Doorn zich als een goed geconserveerd en onderhouden gebouwcomplex in een grotendeels verwaarloosd groen rijksmonument. Structurele en ingrijpende maatregelen zijn noodzakelijk om het park te behoeden voor totaal verval. Het eens zo fraaie park is nu sleets en verwaarloosd. Daarbij zijn cultuurhistorisch waardevolle elementen op punten slechts nog rudimentair aanwezig. Er zijn vier hoofdproblemen:

1. de eens gestructureerde en gevarieerde bosbeplanting dreigt te worden tot een aaneenschakeling van verwilderd bos zonder onderlinge samenhang.

2. de belangrijkste bomenlaan is nog enkel rudimentair aanwezig, mede door op onjuiste plaatsen aangebrachte nieuwe beplantingen.
3. de structuur van paden met zichtlijnen op omliggende landerijen en openingen naar het huis toe zijn vervallen. Op veel plekken zijn wandelpaden niet meer of nog slechts beperkt toegankelijk en het zicht op het hoofdgebouw is vaak geheel verdwenen.
4. de waterlopen en vijverpartijen zijn dichtgeslibd, overwoekerd en verdroogd, waardoor belangrijke belevingskwaliteiten en natuurwaarden verloren gaan. Veel relict en stijlelementen uit de tijd van keizer Wilhelm II zijn grotendeels overwoekerd.

De inventarisatie van het Rijksvastgoedbedrijf levert een belangrijk inzicht op: er is veel mis met

Park Huis Doorn. Tegelijk geldt: het is nog niet te laat voor Park Huis Doorn. Zoals een gebouw eens in de zoveel tijd groot onderhoud nodig heeft, moet ook een bospark als dit om de paar decennia grondig gerenoveerd worden om het in stand te houden en het zijn cultuurhistorische waarde te laten behouden. Daarmee is de toekomst van het keizerlijk landgoed en de instandhouding van het ensemble dat het huis vormt met het omliggende park als rijksmonument veilig te stellen.

Door lanen, doorzichten, beplanting en waterhuishouding hun onderlinge samenhang terug te geven, voldoet het Rijksvastgoedbedrijf niet alleen aan haar zorgplicht voor dit groene rijksmonument. Zij stelt daarmee tevens het cultuurhistorisch belang van Huis Doorn als ensemble en als lieu de memoire veilig. Hierbij geldt: zonder park geen huis.

VOOR

NA

Planmatige en structurele aanpak

Waardevermeerdering door herstellen parklandschap

Vanaf 2017 maakt Huis Doorn onderdeel uit van de 21 rijksmusea die ons land telt en die huisvesting vinden via het Rijksvastgoedbedrijf. Voor een rendabel Huis Doorn is het park van levensbelang. Als hoeder van Rijkserfgoed heeft het Rijksvastgoedbedrijf een Masterplan voor de komende zes jaar opgesteld om het landschap rond het voormalig keizerlijk verblijf te renoveren en in oude luister te herstellen.

Om Huis Doorn een rendabele toekomst te geven als rijksmuseum voorziet het Masterplan in degelijk planmatig beheer via een methodische aanpak van groot- en kleinschalig onderhoud. Het Masterplan kent drie uitgangspunten:

1. Renoveren tuin, park en landschap volgens oorspronkelijke opzet waarmee het samenhangend stelsel van lanen, bospercelen, zichtlijnen, open ruimtes en gebouwen terugkomt.

2. Het park inzetten als levend, groen collectiestuk van rijksmuseum Huis Doorn: de renovatie leidt tot een keizerlijk park, dat past bij het cultuurhistorisch belang ervan, dat de bezoeker ook als zodanig kan beleven.
3. Het optimaliseren van beheer en onderhoud, waarbij zowel klein- als grootschalig onderhoud een vaste plek krijgen.

Als afgeleid doel van het masterplan geldt dat de voorgestelde aanpak leidt tot versterking van de relatie tussen Park Huis Doorn enerzijds en de gemeente Utrechtse Heuvelrug en omgeving anderzijds. Door de historische parkaanleg nieuw leven in te blazen, wordt Park Huis Doorn opnieuw het keizerlijk kroonjuweel van de Stichtse Lustwarande waarmee het ensemble zijn nationale en internationale cultuurhistorische betekenis terugkrijgt.

VOOR

VOOR

NA

NA

Dit is een publicatie van het Rijksvastgoedbedrijf

© 2015

Hoofdvestiging

Korte Voorhout 7

2511 CW Den Haag

foto cover: Cary Markerink

foto achterzijde: Ossip van Duivenbode

foto renders: Chris Rodenburg